



מאמר ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ה

עם ביאור משולב

פתח דבר

עומדים אנו בימי ההכנה ליום הגדול והקדוש יו"ד שבט הבעל"ט, וכדברי כ"ק אדמו"ר בהערה 1 בפתח דבר לקונטרס פורים תשי"א, וזלה"ק: קונטרס ליו"ד - י"ג שבט לא נדפס שנה זו, כי באשר כ"ק מו"ח אדמו"ר קבע בעצמו מאמר (באתי לגני - קונטרס עד) ליו"ד שבט הוא יום הסתלקותו, הרי מי יבוא אחר המלך לשנות בזה. וביום ההילולא שלו אנו אין לנו אלא ללמוד ולהעמיק במאמר זה גופא. עכ"ל.

מאמר זה ניתן ללימוד ליום הראשון של דור השביעי, וכ"ק אדמו"ר פתח בו במאמר הראשון, ובמאמר של יו"ד שבט בכל שנה ביאר סעיף אחד השייך במיוחד לשנה זו, וראה במאמר דתשכ"ה בסוף סיכום י"ד פרקים הראשונים, התייחסות מפורשת למאמרי הרבי דימי יו"ד שבט המיוסדים על ד"ה באתי לגני השי"ת.

בכדי להקל על רבים המבקשים להבין את המאמר לאשורו ולעמקו, מוגשים בזה פרק ט"ו ממאמר ד"ה באתי לגני השי"ת ומאמר ד"ה באתי לגני תשכ"ה עם ביאור שוה לכל נפש.

מטרת הביאור היא פירוש הפשוט של המאמר, נקודות עיוניות יותר מובאים בשולי הגליון בציון של אותיות א-ב. ציוני המקורות מההנחה המקורית מצויינים במספרים.

הביאור משולב בגוף ההנחה, ובכדי להבדיל בין לשון ההנחה לביאור בא הביאור באותיות שונות.

מובן וגם פשוט שהביאור הוא בדרך אפשר בלבד, ועל אחריות וכפי הבנת העורך, וכאן המקום לבקש מכל מי שיש לו הערות ותיקונים לשלחם בהקדם על ידי דואר אלקטרוני בכתובת: gmachlist@gmail.com.

תודה מקרב ולב עמוק לאבי מורי הרב אברהם ברוך שי' שליח כ"ק אדמו"ר, רב קהילת חב"ד פאריז צרפת שהקדיש מזמנו היקר לעבור על כל הביאור, והעיר הערות חשובות ששולבו בפנים הביאור.

תודה מיוחדת לבני בכורי הת' מנחם מענדל שי' שהכין לצורך הכנת הביאור הנחה מילולית של המאמר, נסתייעתי בהנחה זו רבות להבנת המאמר, במקומות אחדים שיניתי בגוף ההנחה במקומות שהיה חסר ענין.

תודה להנהלת הוצאת ספרים קה"ת על רשותם להדפיס הקטעים מתורת רבותנו נשיאנו השייכים לקה"ת.

בתפלה ובבטחון גמור שנזכה תיכף זעהן זיך מיט'ן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים והוא יגאלנו.

שמואל בן הרב אברהם ברוך פעוונזנער

קראון הייטס - כאן צוה ה' את הברכה

ימי ההכנה ליו"ד שבט תשפ"ה

פתיחה

במאמר באתי לגני ה'שי"ת מבאר כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע אודות העבודה לעשות את עולמנו משכן לקב"ה, עבודה הנעשית על ידי בני ישראל הנקראים צבאות ה' להפוך את שקר העולם לקרש למשכן, קרשים שהם עמודים המחברים את האין סוף של הקב"ה עם העולם.

למטרה זו נותן המלך הוא הקב"ה לצבאות ה' את כל אוצרותיו ומבזבז למען נצחון המלחמה גם אוצרות שבזמנים כתיקונם, לא רק שלא משתמשים בהם אלא גם לא מראים אותם לאיש.

בתקוני הזהר מובא ביטוי: אור אין סוף הוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית. פירוש: אור האין סוף מתפשט ומאיר בעולמות ללא גבול כלל, שזהו הנאמר למטה עד אין תכלית. דרגת אור האין סוף שהיא למעלה מעלה עד אין קץ גבוהה יותר מהדרגה שהיא למטה עד אין תכלית. והיא האוצר הנעלה ביותר, וניתן לצבאות ה' למטרת נצחון המלחמה.

בכדי להבין את מעלת דרגת האוצר - אור אין סוף שהוא למעלה מעלה עד אין קץ, מקדים כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ לבאר בפרקים י"ב-ג-ד את מעלת אור אין סוף שהוא למטה עד אין תכלית, שמתפשט בריבוי אין סופי, ולמקומות הנמוכים ביותר ועדיין הוא אין סוף.

בפרק ט"ז השייך במיוחד לשנה זו, ועליו נסובים מאמרי באתי לגני תשכ"ה ותשמ"ה מתחיל ביאור ענין אור אין סוף למעלה מעלה עד אין תכלית, האוצר.

מאמר ד"ה באתי לגני השי"ת, פרק ט"ו

והנה כשם שאור אין סוף הוא מאיר בעולמות למטה מטה בהתפשטות אין סופית גם לדרגות נמוכות ביותר וגם שם האור הוא אין סוף בגילוי עד אין שיעור ומספר כלל שישנם נבראים לאין מספר. שלוש נקודות אלו, נבראים בלי גבול, ירידת האור בלי גבול לכל מקום ודרגה, והיותו אין סוף גם כשהוא מאיר לנבראים מוגבלים, התבארו בשלושת הפרקים הקודמים, הנה כמו כשהאור מתגלה הוא גילוי אין סופי, כמו כן כשהאור מתעלם הוא אור אין סוף למעלה מעלה עד אין קץ שפעולת ההתעלמות היא אין סופית בבחינת העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי, אלא שבשונה מהאין סופיות שיש בגילוי האור כנ"ל בפרקים הקודמים, כאן האין סוף מתבטא בבחינת העדר האור והעדר הגילוי,

ובכללות הוא ענין הצמצום שהיה באור אין סוף ברוך הוא, בכדי לברוא את העולמות המוגבלים, כמבואר בקבלה ובחסידות. כל זמן שאור אין סוף האיר בגילוי, לא היתה אפשרות לבריאת עולמות מוגבלים, ולכן (בפעולה הנקראת צמצום הראשון) סילק הקב"ה את אור הא"ס שהוא התעלמות האור והתכללות בעצמותו ית', הצמצום גורם שהאור לא יאיר ממקור האור, אלא ישאר כלול במקור.

דהנה לפני הצמצום היה האור אין סוף מאיר בגילוי, וכמו שכתוב בעץ חיים: טרם שנאצלו הנאצלים - לפני הבריאה, היה אור עליון פשוט (אור אין סוף) ממלא כל המציאות, והיינו שהיה גילוי אור אין סוף, פירוש דכל זמן שאור א"ס האיר מה שהיה נרגש בפשיטות הוא אור אין סוף בלבד, אבל בחינת המציאות והישות לא היה נרגש כלל למרות שבאופן עקרוני בחינת המציאות והישות תמיד הם קיימים, אך בעת גילוי והארת אור הא"ס, לא היתה אפשרות לגילוי של גבול, מציאות וישות, והיינו מכיון שהיה גילוי אוא"ס הבלי גבול.

בקטע הבא מבאר כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ, שהאפשרות להגביל את אור הא"ס, היא לא חסרון והגבלה על האין סופיות של הקב"ה, אלא היא משלימה ומגלה עד כמה הקב"ה אין סופי שאפילו כוח ההגבלה גם קיים ביכולתו, ואדרבה, אם נמעט כוח זה - כוח הגבול מהיכולות של הקב"ה, עובדה זו עצמה יכולה חלילה ליצור מצב שישנו תחום בו אין לקב"ה כביכול יכולת.

והענין בזה הוא, דהנה איתא בספר עבודת הקדש^[א] האין סוף ברוך הוא כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כמו כן יש לו כח בגבול, דאם תאמר שיש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו ואין סוף הוא

[א] בעבודת הקדש: ח"א רפ"ח. - וראה בכ"ז המשך ר"ה השי"ת פכ"ז ואילך. ד"ה מרגלא בפומי' תש"ט (קונטרס סה). ועוד.

שלימותא דכולא, עד כאן הובא מהספר עבודת הקודש ופירוש, דשלימות האין סוף הוא לא רק להאיר בלי גבול, שבהארה זו מתבטאת יכולתו הבלתי גבולית, אלא אין סוף אמיתי כולל הן יכולת בלי גבול והן גבול,

אמנם כוח זה הוא הבלתי גבול האמיתי שכולל את שתי הכוחות של גבול ובלי גבול, אך בפועל כשאחד מכוחות אלו מתגלה הוא סותר לגילוי הכוח השני. הבלתי גבול אינו נותן מקום לגבול והגבול לא יכול להכיל בלי גבול.

ולפני הצמצום הראשון היה הגילוי רק של כוח האור אין סוף הבלתי גבול, ואילו כח הגבול שבאין סוף היה בהעלם, וזהו אומרו פירוש הנאמר בספר עץ חיים: לפני הצמצום היה אור עליון פשוט שהוא אור אין סוף המבטא אך ורק את כוח הבלתי גבול של הקב"ה ממלא כל מקום המציאות שהיה נרגש רק בחינת האין סוף הבלתי גבול, ואילו כח הגבול שבאין סוף שהוא בחינת המציאות והישות לא היה נרגש כלל מהסיבה הפשוטה שכל עוד כוח האין סוף מתגלה אין אפשרות לביטוי של גבול כי בלי גבול פירושו שלילת הגבול, וזה מה שהתחדש על ידי הצמצום וסילוק אור האין סוף בחזרה למקורו, שהאור לא מתפשט מחוץ למקור בהארה אין סופית, והצמצום גרם שהנה נתעלם האור אין סוף וכעת התחדש מצב שבו מה שנרגש בפשיטות הוא בחינת הישות והמציאות המהווים ביטוי של כוח האין סוף להגביל ולצמצם, ובמצב זה אור אין סוף הרי אינו נרגש,

סילוק הארת אור אין סוף בצמצום הראשון, אין פירושו חלילה שהאלוקות לא נמצאת במקום עמידת והמצאות העולמות לאחר שיבראו, כמו שמצינו מפורש שהקב"ה נמצא בכל מקום, ומבואר בחסידות במקומות רבים (לדוגמא תניא פרקים כ"א) דהגם דאת השמים ואת הארץ אני מלא. והצמצום הוא לא סילוק לגמרי חלילה, אלא הוא רק לגבינו הנבראים כדי שיוכלו להתהוות ולהתקיים, אבל לגבי הקב"ה ית' הרי הצמצום אינו מסתיר כלל, ומאיר אורו האין סופי גם בעולמות ולאחר הצמצום כמו קודם הצמצום, וכמאמר אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם בהשואה גמורה ללא שינוי, ואין הצמצום מסתיר כלל. שני הסברים אלו יוצרים סתירה לכאורה, מצד אחד מבואר שחובה לסלק את אור האין סוף כדי שתהיה אפשרות לברוא עולמות, מצד שני מבואר שאין שום שינוי לגבי הקב"ה והצמצום לא קיים לגביו אלא רק לגבינו. הסבר הענין דהמשל בזה הוא כמו הרב המשפיע ומלמד דברי שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהי' נטיעותיו כמותו ובסופו של התהליך יהיה התלמיד בשווה לרב בהבנת החומר הנלמד, אמנם בתחילת הדרך בכדי שיוכל התלמיד המקבל להכיל את ההשפעה החומר הנלמד, הרי הוא הרב מסלק את אור שכלו לגמרי ומפסיק להתייחס לחומר הנלמד כפי שהוא הרב מבין אותו, ומתחיל לתכנן דרך טובה להנחיל חומר זה לתלמיד שכרגע אינו מסוגל לקלוט את כל הענין בשלמות, אלא יש צורך להגיש לו

חלק קטן בתור התחלה, וגם חלק קטן זה יש צורך לעבדו ולמצא מושגים ומשלים מעולמו של התלמיד כדי לקרב את החומר להבנתו, ולמטרה זו, הרב ממציא אור שכל קטן בהרבה מהשכל כפי שהוא אצלו, אור שהוא לפי ערך התלמיד המקבל, ולחלק קטן זה של דבר השכל עושה בזה כמה צמצומים והעלמות - הסברים ומשלים - בכדי שיוכל להתקבל אצל המקבל, אם כן כל הצמצומים והעלמות השכל המקורי של הרב הם רק לגבי המקבל, אבל ברור שלעצמו לגביו של הרב אינו צמצום כלל שההבנה המקורית מעולם לא התעלמה ממנו.

אשר הדוגמא מזה יובן למעלה כביכול דכללות ענין הצמצום הוא רק לגבינו אבל לגביו של הבורא יתברך הרי אין הצמצום מסתיר כלל,

בשורות הבאות מבאר כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ שגם לגבי התלמיד, ובנמשל לגבי העולמות הרי מטרת הצמצום היא גילוי, משום שהדרך היחידה להביא אל המקבל המוגבל, אור. היא על ידי צמצומו כדי שיוכל האור להיקלט אצל המקבל.

ובאמת יובן גם זה דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דסדר השתלשלות הרי הם בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין וסיבת הצמצום הוא בכדי שיתקבל אצל התלמיד כנ"ל במשל, אם כן הרי אין הצמצום מסתיר אלא מטרתו לגלות ולהביא את כמות האור האפשרית למקבל, ומכל מקום הרי פעולת צמצום והסתר האור גורמת שבשלב הצמצום האור אין סוף מתעלם ומסתתר ואינו נרגש, וגם בחינת האור פנימי המועט, שמתגלה על ידי הצמצום וההסתר שהוא האור והחיות המחיה את כל הנמצאים, יתכן שיסתתר לגמרי שהרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים כלל שחיותם וקיומם הוא חיות אלקי

עובדת חיות הנפש הרוחנית שמחיה את הגוף, היא מוחשית ומוכחת לכל גוף חי, ואין צורך באמונה שלמעלה מהשכל כדי להכיר בחיות הרוחנית.

והגם דכל אחד ואחד מרגיש שיש בו חיות המחיה אותו ויודע בבידור שהעיקר הוא החיות ובלעדה הגוף לא יכול לחיות, והיינו דהגוף אינו דבר וענין כלל והעיקר הוא החיות, ומכל מקום עדיין אפשרי שהאלוקות המחיה את הנברא תהיה מוסתרת לגמרי ללא כל גילוי שהרי אינם מרגישים שחיות הגוף שבא מהנפש הוא חיות אלקי, ובפרט שמלבד הסתר האור לגמרי, הנה גם האור יורד בריבוי ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר ממדרגה למדרגה עד שיכול נברא לומר לי יאורי כו' (ואני עשיתיני - סיום הפסוק, פירוש: הנברא מייחס לעצמו הן את קיומו שלו עצמו והן את היאור, ומכחיש לגמרי את מציאות הבורא) וכחי ועוצם ידי כו' עשו לי את החיל הזה, שמייחס לעצמו את ההצלחה. דכל זה הוא מהעלם והסתר האור ביותר עד שיכול להיות מוחו גם כזה שאינו יודע ומרגיש דהטבע הוא אלקות, דכל זה הוא בכח האין סוף

דוקא לעשות העלמות והסתרים כאלו, דכשם שההתפשטות שישנה בהאור לכל מקום עד המדריגות היותר אחרונות הוא בכח האין סוף דוקא, הנה כמו כן הוא כח האין סוף המעלים ומסתיר בריבוי העלמות והסתרים. דזהו דכתיב אכן אתה א-ל מסתתר, דזה שמסתתר בריבוי העלמות והסתרים הכוח להעלים הוא בחינת אתה ממש בכוח אין סופי ולא גבולי, דכשם שחסד א-ל^א כל היום, דפסוק זה מתאר את כוח הגילוי האין סופי שיום הוא בחינת גילוי האור, וכל היום פירושו שהחסד - הגילוי הוא ללא גבול, וכמו שהגילוי הוא חסד ושם א-ל, הנה כמו כן מה שמסתתר ומתעלם הוא בחינת אתה ממש שכוח הגבול של הקב"ה שהוא מגביל את אור האין סוף הוא אמיתיות האין סוף של הקב"ה. דזהו מה שאיתא בספר יצירה שני תוארים על כוחו האין סופי של הקב"ה: עומק רום ועומק תחת, דכשם שעומק תחת שהוא מתאר את כוח הגילוי וההתפשטות עד מדריגות היותר אחרונות ונמוכות הוא בחינת כח האין סוף, הנה כמו כן עומק רום בעילוי אחר עילוי להגביל את אור האין סוף הוא בכח האין סוף דוקא, דרק בכח האין סוף עצמו להעלים ולהסתיר בריבוי מיני העלמות והסתרים, דזהו הפירוש שאור אין סוף הוא למעלה עד אין קץ.

[ב] דכשם שחסד א-ל: להעיר מזח"ג ל, ב.

רקע קצר להבנת המאמר

במערכת הבריאה ישנם שלושה מצבים בהתגלות והעלם אור האין סוף של הקב"ה.

א. מאור. הוא עצמותו ומהות הבורא ית'. במאור אין אור כלל כפי שמבאר רבנו הזקן באריכות בשער הייחוד והאמונה (פרק ג') ובכמה מקומות.

ב. אור אין סוף. הוא האור שמאיר מעצמותו מהמאור. אור זה משקף את מקורו והוא בלי גבול לגמרי. ברור שכל עוד אוא"ס מאיר כמו שהוא, אין אפשרות לעולמות מוגבלים להתקיים בתוך מצב של אור בלי גבול.

ג. צמצום האור. לשם בריאת העולמות, סילק הקב"ה את אור האין סוף, כלומר החזירו למקורו שלא יאיר לגמרי (שלב זה נקרא צמצום הראשון), ונכלל חזרה בעצמותו ית' במאור. ובמצב זה נוצרה אפשרות לבריאת עולם מוגבל, אחר כך האיר בחזרה את אור האין סוף בהארה מוגבלת ומוסתרת, אור זה שחזר והאיר הוא אור אין סוף המתגלה בעולמות כפי שמוסבר בפרקים י"ב והלאה.

שלוש נקודות אלו מובאים בלשון ספר עץ חיים, המובאים כמה פעמים במאמר.

.

מאמרי ד"ה באתי לגני של הרבי מתחילים בענינים שנתבארו בתחילת פרק א' של ד"ה באתי לגני ה'שי"ת, עם דיוקים וביאורים חדשים בכל שנה, לאחר מכן מסכם בקצרה את מהלך המאמר עד לפרק השי"ך במיוחד לשנה זו (השנה תשפ"ה - פרק ט"ו), במאמר מבאר הרבי את הפרק כשמביא תורות מכל אחד מרבותינו נשיאנו מתחיל מהבעל שם טוב.

יו"ד שבט, ה'תשכ"ה

באתי לגני אחותי כלה, הפסוק מתאר את השראת השכינה בעולם במשכן ומקדש, ומביא בעל ההילולא במאמרו ד"ה באתי לגני ה'שי"ת מאמר המדרש, לגני לגנוני, גנוניא הוא מקום מיוחד למפגש בין המלך לנבחרים בעם, נמשל גנוניא הוא העולם, בו הקב"ה בא לשכון ולפגוש את האדם - בחיר כל הנבראים, הסיבה שהקב"ה מכנה את עולם הזה בשם גני - גנוני, שפירושו שהוא כבר גני מקודם, כי השכינה אכן באה למקום שהיה כבר עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחוננים היתה בעת בריאת העולם כבר שרתה השכינה בעולמנו, ואחר כך הנה אדם הראשון על ידי חטא עץ הדעת סילק את השכינה מהארץ לרקיע, ואחר כך בדורות שלאחרי זה שעברו על ציווי הוי' נסתלקה השכינה מרקיע לרקיע שעוון כל דור גרם לסילוק השכינה לרקיע נעלה יותר

1. מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק ט"ו מהמשך באתי לגני ה'שי"ת.

עד לרקיע השביעי. ואחר כך באו צדיקים אבות העולם וכו' והורידו את השכינה מרקיע השביעי מלמעלה למטה, מרקיע לרקיע, כל צדיק הוריד את השכינה לרקיע אחד קרוב יותר לארץ - לעולם הזה, עד שבא השביעי שהוא משה רבינו, וכל השביעין חביבין, והוריד את השכינה מרקיע הא' לארץ. וזו היתה הכוונה בבריאת העולם שתהיה השכינה במקום שהיה עיקרי השראת עיקר השכינה, היא מהותו ועצמותו יתברך של הקב"ה, כמו שהיה בתחלה בתחילת הבריאה, שיהיה עיקר שכינה בתחתונים בעולם הזה הגשמי. וזהו מה שכתוב: צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה, שצדיקים, הם כל איש ישראל כמו שכתוב ועמך כולם צדיקים, ענינם ועבודתם - תפקידם המרכזי וייעודם הוא וישכנו לעד עליה, חסידות מבארת את הפסוק: וישכנו - הפירוש להשכין. לעד - את הקב"ה עליו נאמר שוכן עד, עליה בעולמנו הגשמי היינו לעשות דירה לו ית' בתחתונים, והדרך בה עושים בני ישראל את העולם מקום דירה ושכינה לקב"ה זהו על ידי אתכפיא ואתהפכא סטרא אחרא הן שני דרכי עבודה להפיכת שקר העולם למשכן לקב"ה. א) אתכפיא - פירושו שהרע עדיין קיים ומנסה להביא את האדם להתנהגות היפך רצון ה' והאדם מתגבר על הרע ופועל כרצון ה', בדרך זו הרע עדיין קיים למרות שאין לו שליטה מעשית. ב) אתהפכא סטרא אחרא היא הדרך השניה בה האדם הופך את היצר הרע שלו ומגייס אותו לאהבת ה' ויראתו, ושגם יצר הרע ירצה אך ורק לעבוד את ה', בדרך זו העולם נהיה טהור מרע, ושלמות דרך זו של אתהפכא הוא זמן הגאולה בו יהיה רק טוב ללא רע לגמרי וכל העולם יעבוד אך ורק את ה', על העבודה בשני דרכים אלו אומר הזוהר שעל ידי זה אסתלק יקרא דקוב"ה בכולו עלמין (מתגלה אור הקב"ה בכל העולמות), והיינו יקרא דקוב"ה שהוא בכולו עלמין בשוה (פירושו: מתגלה אור זה שמאיר בשווה לכל העולמות), ובאופן של אסתלק (גילוי זה נקרא בשם סילוק, כי אור נעלה זה אינו יכול להתלבש בעולם כי כל עולם שונה מהעולמות האחרים, ולכן מוכרח שהאור שמתלבש בעולם בגילוי יהיה שונה בין עולם אחד לשני ולהתאים את עצמו לכל עולם לפי ענינו ויכולת הקליטה שלו, רק אור זה שמאיר בשווה לכל העולמות אינו מתגלה בפנימיותם ומאיר באופן מרומם מהכלים של כל עולם ולכן הארה זו נקראת בשם סילוק), והוא גילוי אור הסובב כל עלמין, שמתגלה האור שהוא בכל העולמות בשוה. וזהו עבודה זו של הכנת העולם להיות משכן לקב"ה הוא הציווי של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כי עיקר השראת השכינה בעולם התקיימה בהמשכן ומקדש, והלשון בתוכם שנאמר בלשון רבים אף שעל המשכן היה צריך להשתמש בלשון יחיד - בתוכו, הוא ללמדנו פירוש נוסף שהפסוק מלמד גם כן כמאמר רבותינו זכרונם לברכה על השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד מישראל אשר ענינם של בני ישראל הוא שהם משכינים, ובלשון הפסוק וישכנו לעד עליה, שפועלים את המשכת שכינתו למטה בעולם הזה הגשמי והחומרי.

ולכן במקדש ומשכן, אשר ענינם העיקרי הוא לעשות ושכנתי לפעול השראת השכינה בעולם, היה עיקר עבודתם בקרבנות וקטורת, שעבודות אלו מבטאים את החיבור בין אוא"ס של הקב"ה לעולם, חיבור זה מתבצע בשני דרכים הן העלאת העולם המוגבל והגשמי אל האין סוף, וכהלשון בזהר לגבי עבודת הקרבנות: רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף (סוד הקרבן [שבא מבהמה גשמית] עולה עד לסוד ופנימיות האין סוף), וגם המהלך השני בחיבור אין סוף עם העולם, המשכת האין סוף אל העולם על ידי השראת השכינה במשכן אשר נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שזה נחת רוחו של הקב"ה היא מכך שרצונו בציווי ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם התקיים ואור הא"ס נמשך למטה.

ולכן היה המשכן בו שרתה השכינה בעולם, בנוי מעצי שטים המסמל את העבודה בה נעשה העולם דירה לקב"ה. ואיתא במדרש ששטים מלשון שטות, לפי שצריכים להפוך את שטות העולם ולעשות מזה קרשים למשכן. דהנה קרש אותיות שקר וכמו שמפרש בארוכה בהמשך המאמר, שאותיות ק' ר' ש' (מתיבת קרש) מזה הם רומזים על ענינם למעלה וכן על ענינם בעבודת האדם, ועל ידי שעושים משקר העולם קרשים למשכן, שזה נעשה מעצי שטים (מלשון שטות, כנ"ל), אז נעשים נצבים ועומדים (כלשון הפסוק אודות קרשי המשכן: עצי שטים עומדים) הלשון עומדים משמעו גם כענין העומדים שבין תקרה לרצפה, המחברים מעלה ומטה ומטה עם מעלה, עד שנעשים כאחדים ובנמשל הקרש למשכן ל-ה' שנעשה מהעבודה להפוך את שקר העולם היא עמוד המחבר את השכינה והעולם, שזה נעשה על ידי שיהודי עובד את ה' בדרך של שטות דקדושה, היינו על ידי העבודה שלמעלה מטעם ודעת.

ומבאר בהמאמר, שעבודה זו נעשה על ידי ישראל, ולכן נקראים בשם צבאות ה'. וממשיך לבאר ענין הצבא, שענין הצבא הרי הוא שעל ידם יוצאים במלחמה להילחם ולנצח את המלחמה, הרי רואים למטה במלכותא דארעא (מלך בשר ודם) שענין הנצחון נוגע להמלך ביותר וביותר, עד שלשם נצחון המלחמה הוא מוציא ובצורה של נתינה ללא התחשבות, נתינה באופן של בזבז אפילו את האוצרות שאצרו אבותיו ואוצר גם הוא, שהם יקרים כל כך עד שבזמני שלום אין מראים אותם אפילו לאיש, ועל אחת כמה וכמה שאין נותנים אותם, ומכל מקום בשביל נצחון מלחמה הוא פותח ומבזבז אוצרות אלו, ונותן האוצרות על ידי פקידי החיל הם המפקדים בכדי למוסרם לאנשי הצבא, צבאות הוי', כדי לנצח במלחמה.

וכדי לבאר את ענין האוצר למעלה, מקדים מה שנאמר בזהר ובתקוני זהר דאור אין סוף הוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית (ומסיים אחר כך בההמשך, שהענין דלמעלה עד אין קץ הוא ענין האוצר הניתן לצבאות ה' - בני ישראל למטרת נצחון המלחמה).

ולהבין בהרחבה ובעמקות את גודל הענין דלמעלה עד אין קץ (ענין האוצר), מבאר בפרקים הקודמים (וביאוריו^[א]) גודל הענין דלמטה עד אין תכלית, שהוא הענין דאור אין סוף כמו שמתפשט למטה לעולמות ודרגות נמוכות ביותר, ועד אין תכלית, ובאופן שבכל מקום שהוא, עד בהמטה מטה, הוא באופן של אור אין סוף. שמזה מובן גודל הענין שבזה. על כך התוכן די"ד פרקים הראשונים.

ב.

ועתה מתחיל לבאר הענין דאור אין סוף הוא למעלה עד אין קץ שזהו דרגה עוד יותר גבוהה ונעלית למעלה מהענין דאור אין סוף למטה עד אין תכלית, ומסיים (כנ"ל) שזהו ענין האוצר (דרגת אוא"ס למעלה עד אין קץ), וגם אוצר נעלה זה נותנים לאנשי הצבא, ולא נתינה רגילה בלבד, אלא באופן של בזבוז, שמזה מובן עד כמה נוגע ענין הנצחון במלחמה ושזה נוגע להמלך בעצמו.

בקטע הבא מבאר הרבי. שתקוני הזהר מדבר על אותו אור עצמו - הוא אור אין סוף, שבאור ישנם שני הענינים של מטה מטה ללא גבול ומעלה מעלה ללא גבול. ולכן כשם שהגילוי מתגלה ללא גבול, כך גם בהסתר האור, הרי יש כאן הסתר אחר הסתר ללא גבול.

ביאור זה שולל את ההבנה שרק גילוי האור ללא גבול היא פעולת אור האין סוף, שהרי כיצד ניתן לשייך לאור את העלמת האור? אמנם מלשון תיקוני הזהר ברור שהן גילוי האור בצורה אין סופית, והן העלמת האור בצורה אין סופית שניהם הן פעולות באור אין סוף וכלשון תיקוני הזהר אוא"ס למעלה ולמטה עד אין קץ ותכלית.

מטה ומעלה - שניהם באוא"ס

ומבאר בפרק חמשה עשר, אחר שביאר הענין דלמטה עד אין תכלית, דכשם שברור שהענין דלמטה עד אין תכלית שהאור מתפשט בלי גבול הוא באור אין סוף פעולת אור האין סוף, וביטוי של כוחו האין סופי, הנה כמו כן הענין דלמעלה עד אין קץ למרות שענינו הוא הגבלת האור, הרי כנאמר בתיקוני הזהר הוא גם כן באור אין סוף.

בכדי להבין כיצד ניתן לומר שענין ההגבלה הוא באור א"ס שהוא לא מוגבל, מבאר הרבי כי הפירוש מעלה היא פעולת ההתעלמות באור עד אין סוף.

ועל דרך המבואר בהענין דלמטה עד אין תכלית שזהו המשכה למטה מטה בהתפשטות בלי גבול, כמו כן מובן בהענין דלמעלה עד אין קץ, שגם ההגבלה

[א] מאמרי ד"ה באתי לגני תשי"א-תשכ"ד.

באור היא פעולה של כוח הבלי גבול, שהוא מה שאור אין סוף נמשך (ציט זיך) ומתעלה למעלה מעלה עד אין קץ, אלא שההבדל הוא שבעליית האור למעלה מעלה היא באה לא באופן של גילוי אלא בדרך של עליה והתעלמות, והוא באופן של מעלה ועילוי והעלם, שהוא בהעלם אחר העלם ועילוי אחר עילוי בלי גבול, (ובב' אופנים כמבואר בהמאמר) דרך הסתר א': בבחינת העדר האור סילוק האור לגמרי (כפי שהיה בצמצום הראשון), דרך הסתר ב': והעדר הגילוי האור קיים, אך ישנו הסתר על גילוי לנבראים (כפי שמתגלה האור לכל העולמות).

תורת מורנו הבעל שם טוב

פעולת העלם לעומת חוסר גילוי

הבנה זו שהן הגילוי והן ההסתר שניהן פעולות אור אין סוף עצמו, מתבקשת ומוכחת מהשאלה ששואל הרבי בהבנת תיקוני הזהר.

אור אין סוף פירוש האור שהוא בלי גבול כלל, מקומו של אור זה הוא לפני הצמצום שאז האור הפך לאור גבול (בהתגלותו). והחידוש הוא שהאור הוא כל כך לא מוגבל שביכולתו להאיר גם לאחר הצמצום וגם למקומות הנמוכים ביותר וגם שם להיות לא מוגבל כפי שהתבאר בשלושת הפרקים והמאמרים הקודמים.

לפי זה הפירוש של אור אין סוף למעלה מעלה עד אין תכלית יהיה בדיוק להיפך, שכל הירידות שיש באור כדי שיוכל לרדת ולהתגלות אלינו הנבראים, יש בהם גם עליה אין סופית מאתנו הנבראים והאור עולה למעלה מעלה עד שהוא אינו מתגלה אלינו כלל, והוא חזרת האור אל מקומו לפני הצמצום. שם אין אפשרות לכל גילוי לנברא מוגבל.

לפי הסבר זה שואל הרבי מהו החידוש? הרי שם מקומו הטבעי של אור אין סוף ללא כל פעולה, ומה מחדש תיקוני הזהר ואומר שזוהי פעולה בלי גבולית שהאור הוא למעלה מעלה עד אין תכלית.

ולכאורה כוונת תיקוני הזהר היא לחדש ולומר, שכשם שישנו חידוש עצום בכך שהאור מתגלה לאחר הצמצום, ובכך מתבטא כוחו אין סופי, כך גם בהעלמת האור ישנו גילוי של כוח אין סופי ואת זה לא ניתן לומר על עצם המצאות האור במקומו כפי שהוא מתגלה לפני הצמצום.

וביאור הענין הוא דהנה לכאורה צריך להבין, בשלמא הענין דאור א"ס המתגלה למטה עד אין תכלית מובן, שהרי אור אין סוף בעצם הוא כמו שהוא לפני הצמצום ואינו שייך להתגלות למקום מוגבל שהרי הוא אין סופי. וכלי מוגבל אינו יכול להכיל גילוי שכזה, אם כן מובן גודל הענין והחידוש שהאור נמשך למטה, עד שאין למטה הימנו, שזהו (למטה מטה עד) אין תכלית לגבי הענינים כמו שהם לפני הצמצום ובזה מתבטא הענין שהוא אין סוף.

אבל לכאורה אין שייך לבאר הענין של למעלה מעלה עד אין קץ דזה קאי על אור אין סוף שנתלה את אי הגילוי אלינו הנבראים בכך שאינו מתגלה לאחר הצמצום, ונשאר במקומו המקורי בלי לרדת אל העולמות, דהרי בלאו הכי ללא שום פעולה, הוא למעלה מהצמצום שזהו מקומו, ואם כן מהו החידוש בזה שאומרים שאור אין סוף הוא למעלה מעלה עד אין קץ שהיא פעולה וכוח אין סופיים.

ועל זה מבאר כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ במאמר, שהענין דאור אין סוף למעלה מעלה עד אין קץ הוא, לא שאור אין סוף הוא במקומו לפני הצמצום והוא אינו נמשך ומתגלה, אלא שהוא בבחי' עילוי והעלם האור, ובהעלם אחר העלם עד אין קץ הפירוש העלם אינו הפסקת גילוי האור, שהאור היורד ממקומו ומתגלה בעולמות חדל מלהתגלות ונשאר במקומו, רק הפירוש העלם הוא פעולת ההעלמה באור עצמו. וכלשון המאמר עילוי והעלם. ופעולה זו היא אין סופית שמעלים בהעלם אחר העלם עד אין קץ. וכתורת הבעל שם טוב (שנדפס בכתר שם טוב)² על מה שכתוב בראשית ברא אלקים את, שהתיבה בראשית פירש התרגום (ירושלמי) בחוכמתא [בחכמה] (שזהו ענין ראשית), מבואר בחסידות שחכמה היא תחילת סדר השתלשלות הספירות והעולמות והוא ענין אות אל"ף ראשית כ"ב אותיות התורה, ומפרש הבעל שם טוב שהקב"ה האין סופי, באמצעות שם (אלקים) שמו של הקב"ה המתאר את ענין ההסתר והצמצום) נתעלם ונתלבש פעל את הגבלת האין סוף עד שהתלבש באות הראשונה בהאל"ף התלבשות ראשונה של האין סוף באות מוגבלת, ואחר שנתלבש באות אל"ף, (שזהו תיבת בראשית כנ"ל) נתלבש האל"ף באות בי"ת וכו' שכל השתלשלות לדרגה נמוכה יותר היא ירידה נוספת והסתר נוסף על האור. מפרש הבעש"ט, שהפסוק בראשית מתאר את ירידת אור האין סוף והעלמו, בכל שלב בירידה, שזהו העלם אחר העלם.

וזהו פירוש זה מרומז בתיבת 'את' (וכמ"ש בראשית, א, ברא אלקים את, שהמילה את מרמזת על כל האותיות שהוא ענין האותיות מאל"ף עד תי"ו), שכשנתלבש אור א"ס בהאל"ף אז ברא אצילות, ואחר כך על ידי התלבשות והעלם אחר העלם באות בי"ת ברא עולם הבריאה, ואחר כך נתלבש באות גימ"ל עד אות תי"ו, שזהו ענין ת' העלמות, ת' עלמין, (400 עולמות המובאים בתורת הקבלה) שנבראו על ידי התלבשות ב'את' (ת' אותיות). 400 אותיות הן 400 עולמות, אחד הפירושים של המילה עולם שהוא מלשון העלם, וכך מביא הרבי את פירוש הבעש"ט על אות תי"ו, הכוונה שאור האין סוף מתעלם ומצטמצם ב-400 צמצומים לשם התלבשות ב-400 כלים שונים.

ירידת והעלמת האור המתוארת בפסוק הראשון - בראשית, היא עדיין בצד הקדושה, רק שהאור מצטמצם עוד ועוד, בפסוק השני "והארץ היה תוהו ובוהו".

מפרש הבעל שם טוב שהיא העלמת האור עוד יותר עד שנבראו נבראים שהם מנגדים לאלוקות.

ואחר כך עוד למטה מזה נתלבש עוד בהעלם אחר העלם, עד שנבראו 'תוהו ובוהו וחושך על פני תהום', עלמין דקליפין (עולמות הקליפות), שכל זה נעשה על ידי שם אלקים, שזה ענין הגבורה והצמצום.

ומזה מובן, שהפירוש אור אין סוף למעלה עד אין קץ אין הכוונה שהאור מאיר במקומו לפני הצמצום, ולא יורד להאיר לעולמות שמקומם לאחר הצמצום. אלא הפירוש שהוא מתעלם למעלה ובעילוי עד אין קץ, שההתעלמות היא אין סופית, ועל ידי העלם והסתר האור נוצר מצב חדש (כל מציאות העולמות מתאפשרת מכך שהיה צמצום והעלם באור [בלשון הקבלה והחסידות מקום עמידת העולמות]), דכמו שאור אין סוף הוא בגילוי לפני הצמצום עד שהוא ממלא כל המציאות, שבמצב זה של לפני הצמצום כל המציאות היתה מלאה באור ה' הבלתי מוגבל (וכמו שמבאר אחר כך בהמאמר), הנה אחר כך לאחר צמצום האור, הוא עצמו אור האין סוף, מתלבש ומתעלם בהעלם אחר העלם ועילוי אחר עילוי, עד שנעשה העלם האור, וכמו שמבאר (בהמאמר) אחר כך את שני הסוגים בהעלם האור, השלב הראשון הוא הצמצום הראשון, בו העלים את האור לגמרי, ולא היתה התפשטות אור כלל מהמאור - מקור האור, וזהו הנאמר שסילק אורו על הצד, שזהו ענין העדר האור (סילק אורו) וגם סוג ההעלם השני, שהוא לאחר הצמצום שחזר והאיר אור מצוצמם לשם התהוות, קיום והארה בעולמות, רק שהוא אור מצוצמם בכמות וגם מוסתר ונקרא העדר הגילוי, שגם במקום שהוא אור האין סוף נמצא ומאיר לאחר הצמצום, בתוך מערכת העולמות הוא נמצא שלא בגילוי שהאור אין סוף כשמאיר בעולמות המוגבלים הוא מכוסה בלבושים ומסכים רבים כדי שיוכלו הנבראים לקבל את האור. וזהו מה שעל ידי הענין של העלם אחר העלם הוא כ"ק אדמו"ר מוהר"י"ץ במאמרו מבאר את הענין דלמעלה מעלה עד אין קץ, ומפרש שהוא כוח ההעלמה הכיסוי וההסתר על אור האין סוף, שהוא בדוגמת מה שנתבאר לעיל בלמטה מטה עד אין תכלית שהוא כוח הגילוי עד אין סוף. וכפי שנתבאר פירוש מעלה ומטה בדברי תקוני הזהר הם באותו ענין ממש - אור הא"ס, רק בניגוד מושלם של גילוי והעלם, ולא כפי שניתן היה לפרש, ש'מטה' הוא הגילוי בעולמות בכל דרגה גם נמוכה ביותר, ו'מעלה' הוא מה שאינו מתגלה לעולמות לאחר הצמצום אלא נשאר לפני הצמצום.^[2]

[2] לפי תורת הבעש"ט שהובאה במאמר, עולה שמטה עד אין תכלית ומעלה עד אין קץ הם אותו ענין ממש, הארת אוא"ס בעולמות למטה מן הצמצום. ומה ההבדל ביניהם.

לכאורה הביאור פשוט, למרות שהתוצאה היא אחת, שהאור מאיר בכל מקום שהוא ביטוי הכוח להאיר, והעובדה שמאיר בכל מקום הוא בזכות צמצום האור, אך הפעולה היא שונה וזוהו הוא ההבדל בין מעלה ומטה, מטה הוא כוח הגילוי של האור, ומעלה הוא כוח ההסתר. הבדל זה מובא בבהירות בלשונו התנאי וכ"ק אדמו"ר מוהר"ש ב.

תורת מורנו הרב המגיד

מטרת הצמצום - גילוי

בפרק הבא מבאר הרבי נקודה כללית נוספת בענין צמצום והעלם האור, שמטרת הצמצום היא לא להסתיר אלא לגלות את האור אלינו הנבראים המוגבלים בכמות ובצורה שמאפשרת לנברא להכיל את גילוי האור.

ג.

ומבאר במאמר שהעלם זה הוא לא באופן שהאור הוא רק בהעלם ואינו שייך כלל לגילוי, אלא כפי שמובן מתורת המגיד (ברמזי תורה פ' בהעלותך)³ על הפסוק "עשה לך שתי חצוצרות כסף", ומבאר שם, שפירוש חצוצרות הוא שתי חצאי צורות המתחברות יחד, הכוונה היא החיבור של הקב"ה עם היהודי שהם שתי חצאי צורות המתחברים לאחד, וזהו ענין אדם, ד"ם הם ראשי תיבות דיבור ומעשה⁵ שזהו ענין האדם למטה, אבל עדיין אינו אדם שלם, ונעשה שלם רק על ידי שמתחבר עם האל"ף אלופו של עולם. ואיך נעשה חיבור זה (ווי קומט דאס פאר) בין הקב"ה שהוא אין סופי לבין האדם המוגבל, מבאר על זה הרב המגיד: שעשה הקב"ה צמצומים הרבה בכמה עולמות, (ומסביר) שמגיע עד שנמשך עד האדם, כל צמצומים אלו הם במטרה כדי שיעשה (לשון נפעל) האדם אחדות עם הקב"ה. ומזה מובן, שהצמצומים רבים הם אמנם ענין העלם אחר העלם כפי שנתבאר פירוש למעלה עד אין קץ היא פעולת ההעלמה, אבל תכלית הכוונה של כל ההעלמות אינו שישארו הצמצומים וההעלמות, כי אם שיבואו וימשכו למטה למקום שהאדם נמצא, ובאופן של גילוי דוקא כדי שיפעלו גם על הד"ם גם על כלי המחשבה והדיבור של האדם, שיתחברו עם הא', עם הקב"ה, וביחד יהיה אז לא חצאי צורות נפרדות, ורק שמחברים ביניהם, אלא יהיה אדם שלם מציאות אחת מאוחדת.

וזה צמצום אור א"ס בכדי להגיע למקום ולמצב המוגבל בו נמצא האדם פועל כל כך (כמו שממשיך ברמזי תורה), שגם האדם בכדי להתחבר עם הקב"ה, צריך לפרוש את עצמו מכל הגשמיות שלו, ויעלה מלמטה למעלה, עד שמתאחד עם הקב"ה, שמזה מתורת הרב המגיד, נראה (מוכח) שהפירוש: 'למעלה עד אין קץ' אין ענינו שהוא האור נמצא בהעלם, שאז אינו שייך להמקום שבו מתעלם, אם האור לא בגילוי, ברור שלמקום בו נמשך האור ובנידון שלנו, האדם אליו

3. מה, ד ואילך.

4. י, ב.

5. ראה רשימות הצי' לתהלים - נעתקה בהוספות לאו"ת סי' סו.

מצטמצם אור הא"ס עד שמגיע אל האדם, לא תהיה שום השפעה מכך שאור אין סוף נמשך אליו אם האור לא בגילוי, אלא האור הוא בגילוי ופועל על האדם עד שנעשה התאחדות עם הקב"ה והוא פועל על האדם באופן פנימי עד שהאדם (שובר) פורש את עצמו מכל הגשמיות ועולה למעלה ונתאחד עם הקב"ה.

תורת רבנו הזקן

הצמצום באור - לא במאור ח"ו

בקטע הבא מבאר הרבי את המובא במאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מספר עץ חיים, שקודם הצמצום היה אור א"ס ממלא את כל מקום החלל, בזה בא להבהיר שרק באור המתפשט מהמאור היה הצמצום, ולא חלילה במאור בו לא שייך צמצום וסילוק^[ג].

וזהו ענין אור אין סוף למעלה עד אין קץ, וכמו שמביא אחר כך בהמאמר מה שכתוב בעץ חיים דמקודם לפני הצמצום הראשון, היה אור אין סוף ממלא כל החלל, שאור אין סוף היה בגילוי, ו(לכן) כל זמן שהאין סוף האיר בגילוי לא הי' מקום למציאות העולמות שהם מוגבלים, ובזה באור, ורק באור היה הצמצום. כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מביא את טעם הצמצום, כי בלעדי הצמצום לא יתכן לברוא עולמות, ללמד שרק האור כפי שהוא מתגלה, וכל זמן שמאיר, הוא סותר למציאות העולמות ויש צורך לסלקו, אך לא המאור וכפי שיתבאר בסעיף זה מתורת רבנו הזקן, שהמאור אינו סותר למציאות העולמות. (ועל דרך הנ"ל מהרב המגיד [שכל ענין הצמצומים הוא רק צורך העולמות שיתגלה בהם אוא"ס, שהיא אותה נקודה, שהאין סופיות של האור סותרת לגבול של העולמות והנבראים, ויש צורך לעשות צמצומים הרבה בכדי לבוא ולהיקלט אצל האדם ולהשפיע עליו]).

ועל ידי זה באים לעוד ענין, שהרי הענין דאור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית ישנו כמו שהוא בשרשו בעצמות, ששם הוא ענין היכולת, בפועל הגילוי וההעלם בו עוסק המאמר הוא באור (הא"ס), כשהאור מתפשט

[ג] לכאורה יש כאן הבהרה נוספת. קודם שלל הרבי את הפירוש אור א"ס למעלה, שאין הכוונה האור כמו שהוא לפני הצמצום, 'למעלה' פירושו שאינו נמשך כלל למטה מן הצמצום. אלא הכוונה 'למעלה' שנעשים העולמות על האור.

כאן באה הבהרה הפוכה, שהכוונה אור אין סוף היא אך ורק האור, הוא אכן האור המתפשט מהמאור, ואור זה הוא הארה של עצמות הא"ס והאור עצמו הוא א"ס. אך לא המאור. רק שכנ"ל פעולת ההסתרה וההעלם היא הצמצום ולא האור כפי שהוא לפני הצמצום. כך שפירוש תקוני הזהר אוא"ס למעלה, הוא 'אוא"ס' - האור כפי שמתפשט מהמאור קודם הצמצום אז הוא אור וא"ס, 'למעלה וכו' - פעולת הצמצום וכל הצמצומים.

מהמאור שם ישנו הגילוי עד אין תכלית וההעלם עד אין קץ ובדרגה זו של אור כפי שהוא מציאות של אוא"ס עוסקים דברי תקוני הזהר.

אמנם ענין הגילוי וההעלם קיים גם ברובד עליון יותר הוא המאור עצמו, עצמות א"ס ב"ה. ושם הוא שורש הגילוי וההעלם כפי שהם מתבטאים בפועל באור. רק שבעצמותו ית' אין זה גילוי והעלם בפועל אלא היכולת והאפשרות לגלות ולהעלים. אבל שם במאור, בעצמותו ית', אי אפשר לומר מה שכתוב בעץ חיים שהיה ממלא כל המציאות, ואחר כך נעשה צמצום, כי זה אי אפשר להיות במאור כי אם באור. וכמו שמבאר אדמו"ר הזקן בארוכה בתורה אור⁶ ובכמה מקומות בלקוטי תורה⁷, שצמצום אי אפשר להיות חס ושלום במאור כי אם באור, נושא זה נתבאר בהרחבה בתורת החסידות, ונקודתו היא שלא שייך לסלק חלילה ממקום כלשהוא את מציאות הבורא, וכפי שנאמר 'מלא כל הארץ כבודו', ולית אתר פנוי מיניה' (אין מקום פנוי ממנו - ממציאות הבורא), רק באור דכיון שבאור שייך לומר התפשטות, שייך לומר בו גם כן צמצום המושג התפשטות שייך רק בעצם שמתפשט למקום שבו הוא לא היה מלכתחילה וכעת הוא מתפשט לשם, וממילא אפשר לסלקו אחר כך למקור ממנו הוא התפשט. מושג זה לא שייך בעצמותו ית' שמלכתחילה נמצא בכל מקום, ולכן גם המושג צמצום לא שייך בו.

ולכן ענין זה דכשצמצום אורו למטרת בריאת העולמות נשאר לאחר סילוק אור הא"ס מקום חלל וריקם ופנוי, הרי זה רק בערך האור ולא חלילה ריקם מהמאור, שרק באור זה שמקודם היה בגילוי וממלא את מקום החלל באופן שלא היה מקום למציאות העולמות (מצד רוב הבהירות כלשון המגיד שם כשבא לתאר את ענין הבלי גבול של האור), שגילוי אור אין סוף סותר למציאות עולמות, הנה אחר כך על ידי הצמצום, אור זה הוא באופן דהעלם. אבל המאור הוא בגילוי גם אחר הצמצום ובכל מקום, כמבואר בתורה אור⁶ שזהו מה ששם שמים שגור בפי כל אפילו בפי נשים ותינוקות, שמזכירים שם שמים ומודים לקב"ה, דכוונתם באומרם שם שמים הרי הוא לעצמות המאור ולא לדרגת שונות באור כפי שמתפשט שהרי יהודים פשוטים אלו כלל לא בקיאים בדרגות האור השונות, אלא כוונתם לקב"ה בעצמו, עצמותו ית', שזהו מה שהמאור נמצא בכל מקום, גילוי המאור הוא התגלות העצמות לא סותר למציאות העולמות, וענין הצמצום הוא רק באור, שתמורת זה שאוא"ס היה בגילוי לפני הצמצום, הרי אחר כך הוא בהעלם וכאמור בעץ חיים שדוקא אור האין סוף לא מאפשר מציאות גבול של עולמות. (ההבדל בין המאור לבין האור המתפשט ממנו, אור הא"ס מובא במאמר כמה פעמים, ותוכנו: הגבול והבלי גבול כפי שהם בעצמותו ית' [ברמה של יכולת ולא אור ממש]

6. יד, ב.

7. נצבים מט, סע"א ואילך.

הם מציאות אחת שמשלימה את הבלי גבול האמיתי של הקב"ה וברמה זו הגבול והבלי גבול אינם סותרים זה לזה, וגם כללות העצמות אינו בסתירה להתגלות בעולמות, כאמור שם שמים שגור בפי כול הכוונה לעצמותו. רק בגילוי האור מחוץ למאור שם הוא מגלה צד אחד בלבד, של כוח הבלי גבול של הקב"ה שסותר לגילוי הכוח של העצמות להגביל, ונוצר צורך בצמצום וכו' כפי שמוסבר לאורך המאמר)

תורת אדמו"ר האמצעי

שינויים באור אינם משפיעים על המאור

נקודת המאמר היא שגם ההעלם על אלוקות הוא אין סוף. בסעיף הבא מבאר הרבי שתי נקודות ממאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ. א) כל עוד האיר אוא"ס הבלי גבול, לא התגלה כוח הגבול של הקב"ה אלא היה בהעלם. ובכדי לגלות את כוח הגבול היה צורך לסלק לגמרי את הארת אור הבלי גבול. ב) דברי ספר עבודת הקודש שדוקא בגילוי כוח הגבול - כוח ההגבלה ההעלם וההסתר של הקב"ה שם מתגלה האין סוף האמיתי, שכוחו גם בגבול, שאם היה חלילה מוגבל בכך שהוא אינו יכול להגביל את הארתו הרי היה חסר בשלימות כביכול של הקב"ה.

סילוק מוחלט זה של אור הבלי גבול [הצמצום הראשון] הוא שלב נוסף בהבנה כיצד אין שינוי בקב"ה ובהיותו בלי גבול כפי שהיה למרות סילוק האור בצמצום הראשון וכל הצמצומים שלאחריו.

(בנוסף לעצם הענין שעל ידי הצמצום הראשון התגלה שלימות הבלי גבול של הקב"ה שכוחו אף בגבול כדברי עבודת הקודש)

בהתהוות דבר ישנם שני דרכים.

א) דבר מתהווה ומתפתח בהמשך ישיר למה שיצר אותו. לדוגמה. אדם שעמל להבין ענין מסויים, ולאחר הבנה ברורה של הענין על כל צדדיו הוא מתחיל לפתח רגש כלפי ענין זה רגש חיובי או שלילי, בהתאם להבנה, רגש חיובי אם ענין זה הוא טוב או להיפך.

הרגש שנוצר הוא המשך ישיר של ההבנה. סדר התהוות זה נקרא בלשון החסידות עילה ועלול. בו ישנה קרבה מוכחת בין השכל - ההבנה, לבין הרגש - המידות.

ב) התהוות ללא כל רקע מוקדם או ענין וסיבה שגרמו להתהוות היצירה החדשה. בלשון החסידות: יש מאין. היא בריאת העולם וכל הברואים שנבראו יש מאין. התהוות שהיא רק בכוחו של הבורא.^[7]

[7] כדברי רבנו הזקן בספר התניא, אגרת הקודש סימן כ' שרק מי שאין לו עילה שקדמה לו חס ושלום הוא ביכולתו לברוא ברואים יש מאין שלא קדם להם שום דבר.

למותר לציין שהעולם נברא ע"י הקב"ה. הפירוש אין הוא שלא היתה מציאות קודמת שממנה התפתחה הבריאה אלא בריאת העולם היא דבר מיוחד לגמרי.

לפני הבריאה היה רק הקב"ה. שמציאותו היא אין סופית וללא כל יסוד קיים לעולם מוגבל.

זוהי התהוות שאין בה קשר בין המהווה למתהווה. לא קיים שום שורש לפני הבריאה שממנה יתפתח העולם.

אחד הסימנים המובהקים למציאת ההבדל בין שני דרכי היצירה היא האם המהווה והמתהווה הם באים בהמשך אחד לשני או בהפסקה.

מהסיבות המביאות לשאלה האם ההתהוות היא המשך או לא, היא העובדה האם המהווה והמתהווה הם קרובים בדרגה אחד לשני. המשכיות היא בהכרח קרובה. הפסק מורה על ריחוק הערך ביניהם.

מהדוגמאות המובאות לענין, היא לימודו של רבי זירא שעלה ללמוד בארץ הקודש וצם 100 תעניות כדי לשכוח את דרך הלימוד של בבל (בבא מציעא דף פה ע"א). מה שמלמד שדרך הלימוד בארה"ק הוא לא ניתן להשוואה לדרך הלימוד של בבל, ולכן היה צריך לשכוח את דרך בבל. אילו היו דרכי הלימוד קרובים אחד לשני, לא היה צורך בשכחת הדרך הראשונה. דוגמאות נוספות מובאות בחסידות לענין זה.

הצמצום הראשון היה סילוק מוחלט של הארת אור האין סוף חזרה למקורו בעצמותו ית', כי העולמות אינם באים בהמשך אחד לאוא"ס, ובלשון רבנו הזקן בתניא שאפילו אם היה אור אין סוף מצטמצם אין סוף פעמים לא ניתן היה להבראות ממנו בסופו של תהליך הצמצומים דבר גשמי, אלא היה מוכרח להיות התהוות בדרך דילוג כלומר לא בהמשך למצב הקודם.

סילוק זה שהיה באור כפי שהובא בתורת רבנו הזקן, ולא במאור. מלמדנו שתי נקודות ביסוד מאמר זה, כיצד ישנו צמצום והצמצום עצמו הוא ענין האין סוף.

וכפי שזה מתבטא בתורת כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, העוסק בשאלה על הנאמר אני ה' לא שניתתי, וכן מה שאנו אומרים בתפלת הבוקר אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא אחר שנברא העולם, שפירושו ללא שינוי כלל למרות שהתחדשה הבריאה ולכאורה ישנו שינוי ממה שהיה קודם לפני הבריאה, שישנו דבר שנראה כמציאות נוספת מלבד הקב"ה, והרי לפני הבריאה היה הקב"ה בלבד.

מבאר רבנו האמצעי שכל הצמצום היה באור ושינויים באור לא משפיעים על המאור.

מסיבה זו כינו המקובלים ובתורת החסידות את ההשפעה מהקב"ה דוקא בשם אור, בניגוד לעילה ועלול ובמיוחד בניגוד לשפע, שם ההשפעה קרובה ומחוברת למקור, ולכן שינוי בהם גורם לשינוי במקור המהווה אותם. לעומת אור, שכמו שלגבי אש או השמש הפיזית אין הבדל אם מישוה חוסם את האור היוצא מן האש או השמש לגמרי, כמו לדוגמה אם אדם מכסה את כל חלונות ביתו ביולונות כדי שהאור לא יכנס, עובדה זו לא משפיעה כלל על השמש, כל זה נכון לגבי האור

גם אם לא היה צמצום אלא עצם העובדה שהוא אור ביחס למאור, כבר קובעת ששינויים בו לא יצרו שינויים במקור הוא המאור, עצמותו ית', שהוא מרום ורחוק מאוד מהאור, ולא קרוב לאור היוצא ממנו כקרבת העילה לעלול ומקור השפע לשפע.

(הסיבה לאי השינוי היא כי האור בא ממילא מהמאור, ולא דורש התעסקות במהווה בכדי להוות, מוסבר בהרחבה בכמה מקומות בחסידות).

כאן אנו באים לנקודה שנייה. במיוחד שהיה צמצום המסלק לגמרי את אור האין סוף כדי שתוכל להיות בריאה, מה שמלמד שכל ההתהוות של סדר השתלשלות העולמות היא דבר חדש לגמרי, ולא בא בהמשך למה שהיה קודם אלא היה צורך ליצור מקום ריקן וחלל ופנוי. וברור שלבריאה זו אין השפעה על האין סופיות של הקב"ה כי לא שייך שמשוהו כל כך רחוק ייצור שינוי במהווה וישפיע על היותו אין סופי בדיוק כמו שהוא אין סופי לפני הבריאה.

ד.

וממשיך בהמאמר בביאור הענין, דכיון שהוא אור אין סוף באמיתית ובמילא אי אפשר לתאר בו שום תוארים ושום הגבלות גם לא להגביל אותו בכך שכוחו רק בבלי גבול, ואין כוחו בגבול, על כן מוכרח לומר שיש בו בקב"ה הן אור הגבול והן אור הבלי גבול, היינו בחינת אור הנותן מקום למציאות העולמות, אור הגבול, וגם אור כזה אור האין סוף שכשהוא בגילוי אין נותן מקום לעולמות שתי יכולות אלו הגבול והבלי גבול, הן כוח האין סוף האמיתי של הקב"ה.

וזהו שמביא בהמאמר מספר עבודת הקודש, שאור אין סוף הוא שלימותא דכולא (המושלם מכל, המושלם בכל), וכשם שיש לו כח בבלי גבול כך יש לו כח בגבול, דאם לא כן אתה מחסר שלימותו. ואף על פי כן למרות שתמיד גם בעת שהאיר כוחו ואורו הבלי גבול גם אז יש בו כח הגבול, רק גילוי כוח הבלי גבול מונע את גילוי כוח הגבול, ולכן לא הי' מקום למציאות העולמות, דכשאר הבלי גבול הוא בגילוי אין נרגש אור הגבול, דהגם שבאמת ישנו אור הגבול, מכל מקום אינו נרגש ואור הגבול הוא בהעלם, ומה שנרגש הוא רק אור הבלי גבול, ולכן בעת הארת אור הבלי גבול, בפועל לא הי' מקום למציאות העולמות המוגבלים (כנ"ל מעץ חיים) אך בהעלם כוח הגבול קיים. ובהי' הצמצום בכדי לגלות את כוח הגבול שלא יהיה בהעלם, ולאפשר את מציאות העולמות, והצמצום הראשון היה באופן שצמצם אורו לגמרי, אשר לכן נקרא מקום חלל ריקן ופנוי, שבערך האור שהי' בגילוי (במקום בו היה אור א"ס בגילוי, שם)^[ה] נעשה המקום פנוי מזה ודיקן וחלל, ואחר כך המשיך קו קצר ודק, שמזה נעשה בריאת ומציאות העולמות.

[ה] כפי שביאר הרבי במאמר, שרק אור זה שגילוי לא מאפשר את הימצאות עולמות מוגבלים, הוא זה שסולק בצמצום הראשון.

ובזה מתרצים מה שכתוב אני ה' לא שנית, וכן (כמובא במאמר זה) אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם, ולכאורה יש שינוי גדול ביותר, ענין הצמצום סילוק האור לגמרי הוא שינוי עצום בייחס למצב של גילוי אור א"ס, ואחר כך בריאת העולמות שחזר והאיר אור מוגבל הוא שינוי בייחס להעדר מוחלט של הארה, וכמובן בריאת העולם שהוא חידוש ושינוי שקודם לא היה, עד (כמובא לעיל בהמאמר) שלאחר הצמצום ובריאת העולמות יורד ומתגלה אור הא"ס למטה מטה עד אין תכלית שזהו חידוש בפני עצמו שאור א"ס מתגלה בכל מקום. וכמו שמבאר קושיא זו בארוכה בשער היחוד⁸, דלכאורה אינו מובן איך אומרים לא שנית, דהרי כשיש שינוי אפילו במלכות דעשיה, הרי מלכותך מלכות כל עולמים, שמלכותך (מלכות היא הדרגה הנמוכה ביותר בתוך מערכת אור הא"ס) שלפני הצמצום זהו ענין אחד שמשתלשל לכל ספירת המלכות שבכל עולמים לאחר הצמצום, גם עולם הכי תחתון כמו שמידת החסד בדרגה הגבוהה ביותר כשרוצה להתגלות, הרי היא מתגלית בכל דרגה גם בספירת החסד של עולם הנמוך ביותר וזוהי אותה השאיפה להתגלות שישנה במידת החסד בדרגה הגבוהה ביותר, ואם כן גם בספירת המלכות כשיש שינוי במלכות דעולם העשיה הרי זה גופא פועל שינוי לכאורה במלכותך (שלפני הצמצום) כי מלכות כל עולמים - ספירת המלכות שבכל עולם קשורה ומגיעה ממלכותך, היא הדרגה הנמוכה ביותר במערכת האין סוף שלפני הצמצום, ואיך אומרים אני הו' לא שנית שהעובדה שנבראו עולמות, ואוא"ס יורד ומאיר בהם לא גורמת שום שינוי במקור בבורא ית'.

ומתרץ דמכיון שאנו אומרים שהיה צמצום, אשר בזה שבריאת העולמות היא בדרך צמצום דוקא שענינו (של הצמצום הראשון הוא) הפסק בין המהווה למתהווה, שוללים אנו את הענין שהבריאה נוצרה בדרך דעילה ועלול אלא בדרך הארת אור מהמאור, וגם לכן אין זה פועל שינוי. דהנה, בעילה ועלול הרי העלול הוא ממהות העילה העלול נוצר ומתפתח ישירות מהעילה, ובמילא כשיש שינוי בהעלול נעשה שינוי במהות העילה, ועוד יותר הוא כשאומרים הלשון שפע, העלול הוא התפתחות מהעילה שגרמה לו ביניהם, לעומת זאת בשפע, ההשפעה עצמה באה ומתנתקת מן המשפיע ועוברת למקבל. בחסידות מבואר ניגודים שונים בין אור לעילה ועלול ובין אור לשפע. בענינו, הניגוד בין אור שהוא השפעה מחוץ למאור ורחוקה ממנו במובן של ריחוק הערך בתכלית, לבין שפע שהוא מן המקור עצמו ונוצר שינוי במשפיע מחמת ההשפעה, הוא ניגוד גדול יותר מאשר עילה ועלול, דזהו הדיוק במה שמשתמשים בקבלה ובחסידות בהלשון אור, שהוא כדי לשלול את הענין דשפע, (כמבואר בהמאמר להבין מה שכתוב אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית) שכשיש שינוי בהשפע נעשה שינוי גם בהמשפיע. וכאן

הרי אומרים שבכדי להשפיע ולברוא את העולמות היה ענין הצמצום, ובפרט צמצום הראשון, שהי' סילוק האור א"ס לגמרי והבריאה היא בדרך של דילוג ולא בהמשך ישיר למקור, המורה על ריחוק הערך בין המהווה למתהווה, שבצמצום הראשון נעשה חלל ריקן ומקום פנוי (ולא באופן של עלה ועלול המתהווים בהמשך זה לזה, ויש קרבת ערך ביניהם, ומושפעים זה מזה), ואחר כך אחרי שהסתלק אור הא"ס לגמרי, נתגלה כוח הגבול של הקב"ה, אז חזר והאיר ונמשך רק קו קצר ודק הארה מוגבלת ומצוצמת מאוא"ס לברוא ולהאיר לעולמות, ברור שהארה חדשה ומגבלת זו היא שלא בערך לאוא"ס, וגם בהדרגה שלפני זה קודם הצמצום כשהאיר אור הא"ס בגילוי, ושם היה הצמצום הראשון, הרי הצמצום היה רק באור ואוא"ס הוא הארה בלבד מן העצמות (ולא בענין דשפע), אשר מזה מובן איך שהצמצום אין זה פועל שום שינוי באני, בהעצמות.

תורת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק

הצמצום לא חולל שינוי גם באור

עד כאן התבאר במאמר ומתורת אדמו"ר האמצעי, כיצד הצמצום באור לא משנה את האין סופיות של המאור, של הקב"ה. בקטע הבא יתבאר שגם באור אין סוף עצמו לא רק המאור, הצמצום לא פועל שינוי והוא אין סוף כמו שהיה קודם הצמצום.

ואחר כך מבאר יותר בשער הייחוד שם, שגם בהאור אין פועל הצמצום שום שינוי דהגם שבאור היה הצמצום, וגם אור הנמשך לאחר סילוק האור לגמרי שחזר והאיר הוא קו קצר ודק אור מוגבל, שמזה שהוא קצר ודק מובן שנמשך באופן של קצר שהוא אור מוגבל, שגם זה הוא צמצום, נוסף לזה שמתחלה נמשך על ידי הצמצום בחסידות מבואר שמלבד מיעוט האור, הצמצום משפיע ופועל על האור שחוזר ומאיר, כלומר גם אם לאחר הצמצום היה חוזר ומאיר בדיוק אותו אור א"ס שהאיר קודם הצמצום בלי להתמעט, הרי האור היה שונה מעצם העובדה שהוא נמשך לאחר הצמצום, אף על פי כן למרות כל פעולות צמצום אלו באור, אומרים לא שניתי גם על האור.

וכמו שכותב אדמו"ר הצמח צדק במצות האמנת אלקות⁹, ומביא גם כן מה שכתוב במקום אחר בביאור על מה שכתוב באוצרות חיים¹⁰, שגם באור אין שום שינוי. ומובא¹¹ הדוגמא לזה ממש שהיה נשמה דעולם האצילות, ומענין

9. פ"ו (נא, ב).

10. לקו"ת ויקרא הוספות נג, סע"ג ואילך.

11. לקו"ת נצבים מט, ב.

הנבואה, דב' ענינים אלו (משה ונבואה) הם בחינת אצילות ובריאה שהיות משה רבינו בעולם היא התגלות של דרגת עולם האצילות בעולם, וגילוי הנבואה בלשון רבנו הזקן. (שער הייחוד והאמונה סוף פרק ב') השגת הנביאים היא באצילות המתלבשת בעולם הבריאה, הרי הגם שאמר¹² משחרב ביהמ"ק בטלה נבואה, ולכאורה נוצר שינוי, אור הנבואה פסק מלהאיר, וכעת לא קיים בעולם גילוי הנבואה הוא גילוי האצילות על ידי התלבשות בבריאה. ומבאר כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע, 'בטלה נבואה' אין הפירוש שיש שינוי בהנבואה, וענין הנבואה איננו, דגם עתה יש ענין הנבואה. והפירוש בטלה, זה רק שאצלנו חסר מקבל, אדם שראוי שתשרה עליו נבואה, ואילו היינו במצב ראוי לנבואה, היתה הנבואה גם עכשיו, כי אור הנבואה קיים כמו שהיה קיים מקודם, רק שאין כלים מתאימים שיתגלה בעולם גילוי הנבואה.

ועל דרך זה אילו היה נמצא משה רבינו עתה היה גם עתה נשמה דאצילות בגלוי בעולם על דרך שהיה אז. ואם כן הרי אין השינוי בהאור, אור האצילות קיים גם עתה, אלא שאין מקבל לקבלו כפי שהיה בעת שמושה רבנו היה בעולם.

ועל דרך זה הוא מה שכתוב במצות האמנת אלקות¹³, בדוגמת רב המשפיע ומלמד דבר שכל לתלמידו, ששכל הרב הוא גבוה שלא בערך לשכל והבנת התלמיד, ובלתי אפשרי להעביר את דבר השכל כמו שהוא אצל הרב אל התלמיד, וכדי שיהי' אצלו ענין שכלי שיהיה בערך התלמיד שיוכל להבינו, צריך הרב בשלב ראשון לסלק את שכלו כפי שהוא אצלו - אצל הרב לגמרי, ואחר כך הוא ממציא שכל בערך התלמיד, שהוא רק חלק קטן מדבר החכמה כפי שהיא ברמת הרב. הנה אפילו באותה שעה כשמסלק שכלו, אין הפירוש שאז אין שכל זה אצלו, אצל הרב אלא שיש אצלו השכל כמקודם שלא נגרע דבר בהבנת וידיעת הרב את דבר החכמה, ורק צמצום וסילוק דבר השכל הוא ביחס לתלמיד בלבד, והסיבה היא שאין זה ההשכלה המקורית של הרב שייך להמקבל. כלומר סילוק השכל הוא רק מההשפעה לתלמיד, דבנוגע להקישור שיש בין המקבל להרב, המציאות שלרב יש תלמיד שצריך ללמוד אין שייך זה לכך שהרב הוא בעל שכל כמקודם, כי אם כל ענין סילוק השכל הוא מה דכשהוא צריך להמשיך ולגלות שכל לתלמידו, הנה בזה אך ורק בהשפעה זו אין שכל הרב בגלוי, וגם לא שכל הגבולי שבו, אפילו השכל המועט והמוגבל שהרב צמצם לשם השפעה לתלמיד גם היא לא מתגלית לתלמיד כפי שהיא חלק משכל הרב, כלומר השכל המוגבל שמועבר לתלמיד שונה לגמרי בעיני הרב מכפי שהוא משפיע אותו לתלמיד. אצל התלמיד השכל המוגבל והמצומצם הוא ענין חדש בפני עצמו ומנותק מכללות שכל הרב, לשם אין לתלמיד גישה כרגע. אולם אצל הרב השכל המוגבל הוא דבר אחד עם כללות שכל

12. ב"ב יב, א.

13. פ"ד (במהד"ת).

הרב, מובא בחסידות שהרב רואה בענין הקצר שמלמד לתלמידו את כל השכל שסילק מהתלמיד, היינו השכל שבערך התלמיד כמו שהוא בהרב בגלוי הוא ביחד דבר אחד עם השכל שהוא מצד הרב. אשר זה נותן הבנה איך שגם מצד האור לא שניתי שהרי השינוי אינו בהאור, שגם כעת מאיר אור האצילות כבודו של משה, וישנו ענין הנבואה כבזמן הבית, ואור השכל מאיר אצל הרב כאילו לא צמצמו כי אם מה שחסר הוא מקבל ראוי שיהיה בערך לקבל אור הנבואה או ענין אצילות שיהיה בגלוי על דרך כשהיה משה בזמנו ונביאים בזמנם

וכמו כן בעניננו, האור אין סוף שהצטמצם מאיר כמו מקודם, רק שהעולמות המוגבלים אינם יכולים לקבלו, ולכן רק בקשר אליהם, בדוגמת הרב שרק בקשר לתלמיד פועל צמצום באור ובשכל הרב, כי כלים אלו אינם יכולים לקבל אור א"ס. אך שלא ביחס לעולמות ושלא ביחס לתלמיד האור מאיר כמקודם.

ממאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ - פרק ט"ו

פעולת הצמצום אינה גבול אלא בלי גבול

עד כאן התבאר כי הצמצום הוא פעולת הסתרת האור (תורת מורנו הבעש"ט), ומטרת הצמצום הוא גילוי אור (תורת מורנו הרב המגיד), וכיצד הצמצום אינו בעצמות ח"ו אלא רק באור (תורת רבה"ז), והצמצום לא משפיע וגורם שינוי במאור (תורת כ"ק אדמו"ר האמצעי), וגם האור עצמו לא משתנה (תורת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק).

והנה במאמר בעל ההילולא מבאר עוד יותר, שאפילו מצד הצמצום עצמו, פעולת הצמצום וההסתרה גם כן לא שנית, למרות שפעולת הצמצום היא הפיכת אור אין סוף למוגבל - עכ"פ ביחס לעולמות. ומבאר את זה על ידי משל ודוגמא מרב שמלמד ומגלה שכל לתלמידו, דחפצו הוא שיהיו נטיעותיו כמותו, (היינו שתכלית הרב הוא שיהי' התלמיד סוכ"ס כמו הרב, בתורת החסידות מבואר בהרחבה כי תהליך לימוד דבר חכמה לתלמיד, למרות שבתחילה הרב מוכרח לצמצם את שכלו לפי כלי התלמיד, מה שממעט את ההשכלה, אך התלמיד ברוב יגיעה וכמאמר הגמרא (מבכת ע"ז דף ה' ע"ב) 'עד ארבעין שנים לא קאי איניש אדעתיה דרביה' [עד מלאות ארבעים שנה לא יכול אדם לרדת לסוף דעת רבו] כלומר שאכן בסופו של תהליך הלימוד, התלמיד מקבל את מלוא החכמה שהעלים וסילק הרב בתחילה, וזוהי מטרת הרב בצמצום השכל, לא כדי להמעט מהחכמה שהתלמיד יקבל, רק כי הדרך היחידה בה התלמיד שכעת הוא בעל יכולת לימוד מוגבלת אכן יבוא לקליטת השכל הבלי גבולי של הרב היא רק אם בתחילה הרב ימעט ויצמצם את השכל, אמנם כדי שיוכל המקבל להכיל את ההשפעה (ויבא להיות כמו הרב), צריך להיות צמצום שכל הרב לגמרי, סילוק וצמצום הראשון, ואחר כך צריך להיות המשכת קו קצר ודק, שכל מועט שבערך התלמיד, וגם שכל זה צריך שיומשך

לא כמו שהוא בהרב עצמו כפי שנזכר קודם, אצל הרב השכל המצומצם עבור התלמיד הוא חלק משכל הרב שהוא בלי גבול, אלא לתלמיד הוא מלמד באופן של קצר ודק שהשכל המועט הוא ענין בפני עצמו, מוגבל באמת ולא שייך לשכל הרב כלל, ומטרת הצמצום היא כדי שיתקבל אצל התלמיד, ואז יתמלא סוף סוף כוונת הרב שיהיו נטיעותיו כמותו, כמו הרב שהשכל הבלי גבול יהיה נחלת התלמיד - נטיעותיו כמותו. ואם כן הרי לא זו בלבד שמצד האור אין שינוי, שהרי האור הוא בגלוי מצידו של הרב, גם בעת צמצום השכל עבור התלמיד, ורק שאין זה שייך להתלמיד ולכן ביחס לתלמיד ובעולמו של התלמיד יש צמצום, אלא אפילו מצד פעולת הצמצום עצמו כשמסלק את שכלו וממעט אותו עבור התלמיד כיון שכל ענינו של הצמצום הוא כדי שיהיו נטיעותיו כמותו, היינו שהתלמיד יהיה כמו הרב, שיקח גם את הבלי גבול של הרב, והרי הדרך להביא את התלמיד לזה ידיעת שכלו הבלי גבולי של הרב הוא הצמצום, אם כן הרי בשעת הצמצום למרות שפעולת הצמצום פירושה הפשוט הוא שמסלקים את השכל (וכן אור) הבלי גבול, וממעטים ומגבילים אותו, אך באמת ענינה אחר לגמרי, שיש בהצמצום שמגלה ומוכיח מה שהרב הוא בלי גבולי, והוא בלי גבול באמת שלכן יכול להביא את שכלו הלא מוגבל אפילו לתלמיד עם יכולת לימוד קטנה, אלא דבכדי שגם התלמיד יהיה כן, בלי גבולי, צריכים בשלבי ההתחלה להשתמש בענינים אלו (של צמצום), ואם כן סילוק ומיעוט השכל והאור אין זה שינוי אמיתי, שאכן חל כאן שינוי, ושכל הרב הלא מוגבל הפך למועט קטן ומוגבל, והוא רק שלהתלמיד נראה כן שהאין סוף מסתלק ומסתתר, אבל הרב הוא רואה כבר בעצם פעולת הצמצום והשינוי איך שעל ידי זה נעשה הענין דנטיעותיו כמותו והצמצום מסיר את ההגבלות שישנם על העברת חכמתו לתלמיד, אלא שמקודם בשלב הראשון (במהלך הצמצום) גילוי האין סוף הוא בכח והתחלה ובפועל יש חושך והסתר ואחר כך בא לפועל כאשר בסיוע הצמצום בא התלמיד לעומק דברי הרב, לשכלו הבלי גבולי של הרב.

תורת כ"ק אדמו"ר מהר"ש

אצלנו בנתיים חשון

בסעיף הבא מבאר הרבי את פעולת הצמצום, מהו הסתר האור המוכרח לגילוי אור אין סוף בבריא.

ה.

והנה מצד כל עניני הצמצום, הן אמת שלא שניתי ואפילו פעולת הצמצום עצמו הוא לא הסתר אמיתי כפי שנתבאר, אף על פי כן בנוגע להגילוי, צמצום והעלם האור גורם שכעת בשלב זה ובתוך העולמות (ובמשל בעולמו של

התלמיד) הגילוי איננו והוא בהעלם אחר העלם, וכנ"ל מתורת הבעש"ט שאור הא"ס מתעלם ונתלבש בהאותיות מאל"ף עד תי"ז ריבוי כלים המלבישים ומעלימים על האור עד שנעשה חושך ובוהו מציאות של קליפות והתנגדות לקב"ה.

זהו שממשיך בהמאמר, שפעולת הצמצום גרמה דאף על פי שהכול יודעים שבכל ענין יש הדבר המחיה אותו היא חיות כל נברא, שזה יודע כל אחד, חיות הגוף מהנפש לדוגמה, ברור פשוט ומוכח שהעיקר היא הנשמה שנותנת את החיות לגוף, והגוף עצמו ללא נשמה אין לו כל ערך, ואף על פי כן העלם והסתר אור א"ס גורם שיכול להיות כאלו שטועים ואינם יודעים ומרגישים שהחיות שלהם הוא אלקות ובא מהבורא ית', ועד שאפשר מצד הצמצום והעלם האור לבוא להיפך מהמציאות האמיתית שהקב"ה מחיה את הכול, וכלשון המאמר שאומר כחי ועוצם ידי, שמייחס לעצמו את פעולותיו. ודרגה נמוכה עוד יותר שאומר לי יאורי ואני עשיתיני שאת עצם הבראו וקיומו הוא מייחס לעצמו ולא לבורא.

דהנה לכאורה גם ללא אמונה בבורא, אלא רק על ידי התבוננות שכלית פשוטה ששייכת אצל אינם יהודים, היו צריכים לבוא לידי הכרח אשר בדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, והבריאה מחייבת מעצם קיומה שישנו בורא, ואין שייך שאדם בר שכל יתלה בעצמו ולא בבורא את חיותו ובמיוחד את בריאתו. והסיבה לזה היא העלם והסתר האור הבא על ידי הצמצום כמו שמבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש בהמשך מים רבים¹⁴, (שזהו מהמאמרים שחזר כמה פעמים [ראה היום יום כ"ח תמוז] ובכמה מקומות¹⁵, שכל מציאות למטה הוא מורכב מד' יסודות, שזהו ענין חיבור היסודות קיומו של כל נברא, היא ההרכבה הייחודית שלו מארבעת היסודות, ובאם יהי' פירוד היסודות והפסקת הרכבת היסודות יחד לקיום מציאות נברא זה, לא תשאר מציאות והנברא יחדל מלהתקיים, ואם כן מציאותם הוא על ידי כח המרכיב ומקשר ומיחד את ארבעת היסודות, שכח המרכיב הזה הוא כוח המקיף שהוא ענין שלמעלה מהד' יסודות, כ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאר שקיום הנבראים הגשמיים הוא לא ארבעת היסודות עצמן המרכיבים את הנברא, אלא כוח עליון יותר המחברם יחד, כמבואר בחסידות בכמה מקומות שרק כוח עליון יותר מהכוחות אותם מרכיבים ומחברים יחד, ובענינו ארבעת היסודות שלכל אחד ישנו ציור שונה והפכי מחברו שבוודאי אש ומים לא יכולים להתחבר, ורק כוח שנעלה יותר מציור פרטי של אש או מים הוא האור המקיף שאינו מצויר בשום ציור לא מים ולא אש ונעלה משניהם הוא יכול לחברם ולהרכיבן יחד בכדי ליצור את הנברא.

14. תרל"ו - פקנ"ט ואילך.

15. סה"מ תרכ"ט ע' קמט ואילך.

יוצא שקיום כל נברא הוא ארבעת היסודות המרכיבים אותו, וישנו אור מקיף הגבוה מארבעת היסודות שעל ידי כוח סובב זה מתחברים היסודות, וכוח מקיף זה הוא מציאותו האמיתית של כל נברא.

גם הבנה פשוטה זו בקיום כל הנבראים למרות שהיא מסתברת ומוכרחת, איננה גלויה לעין. על אחת כמה וכמה העובדה שהקב"ה הוא קיומו וחיותו של כל נברא, איננה נראית בנבראים בגלל ההסתר שנעשה על ידי צמצום אור הא"ס והסתרו.

ועל אחת כמה וכמה שאילו ניתנה רשות לעין לראות היו רואים איך שדברך הוי' לעולם נצב בשמים, שזה דבר ה' הוא עושה ומקיים השמים וארץ וכל אשר בהם, שלזה באים על ידי התבוננות כמבואר בארוכה ואף על פי כן לגבי ראית העין, הוא בהעלם אחר העלם, וישנו הסתר הבורא מהבריאה והנבראים, והעלם הפועל מהנפעל והנברא עד שאפשר להיות מזה גם ענין הפכי שמצד סדר הבריאה בדרך של צמצום והסתר האור שייך לכפור לגמרי את מציאות הבורא ית', וכנזכר לעיל מתורת הבעל שם טוב בענין דחושך על פני תהום וכו' פירש הבעל שם טוב שהאור מתעלם כל כך עד שנברא חושך הקליפות שכללות עינים הוא מרידה במלכות שמים, וגם האור מוסיף ומתעלם עד שאומר לי יאורי ואני עשיתיני, שזהו ענין העלם אחר העלם, שהוא ענין למעלה מעלה עד אין קץ

תורת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

פעולת ההעלם - בלי גבול

1.

והנה על דרך המבואר לעיל (פרק י"ד מהמשך באתי לגני השי"ת) באור אין סוף למטה עד אין תכלית, שהוא נמצא גם למטה מטה באופן של אור אין סוף שגם כשהאור מתגלה בדרגות הכי תחתונות, הוא לא משתנה והוא אין סוף ממש, על דרך זה הוא גם כן בענין למעלה מעלה עד אין קץ היינו בעילוי אחר עילוי עד אין קץ עד שהוא בהעלם כל כך שקיים נברא שאומר כחי ועוצם ידי ומייחס לעצמו את פעולותיו, ועד לנברא שמגודל ההעלם אומר לי יאורי ואני עשיתיני שמייחס את בריאתו לעצמו, וגם שם האור הוא באופן של אור אין סוף, והחילוק הוא רק, שלעומת הא"ס למטה מטה שהאור בא בגילוי, כן הענין ממש בא"ס למעלה מעלה שהוא אין סוף גם כשהוא בתכלית ההעלם, רק כאן הבלי גבול הוא באופן של העלם אחר העלם העלמה בלי גבול.

וזהו מה שממשיך בהמאמר ומביא את הפסוק: "אכן אתה א-ל מסתתר", פירוש הפסוק, שכמו שבשמותיו של הקב"ה שם א-ל, שענינו מדת החסד של הקב"ה, כמו שנאמר: חסד א-ל כל היום - וחסד הוא ענין הגילוי, ופירוש

המשך הפסוק: "כל היום" הוא, שהגילוי הוא ללא גבול, באופן דלמטה מטה עד אין תכלית, כשעוסקים בענין התגלות הבלי גבול של הקב"ה, מובן ופשוט שהוא מהבחינה דאתה, והגילוי האין סופי הוא הארה מעצמותו ית' האין סופי, על דרך זה מה שאלקות מסתתר - הענין דהעלם אחר העלם, הוא גם כן בא מבחינת אתה מעצמותו ית', דדוקא מאור אין סוף יכול להיות הענין דלמעלה מעלה עד אין קץ, הענין דהעלם אחר העלם.

בשורות הבאות יבאר הרבי א) את הענין שדוקא מעצמותו ית' מגיע הכוח להגביל ולהעלים. ב) מדוע האוצר הוא אור א"ס למעלה מעלה, בהעלם והסתת, הוא נעלה יותר מהגילוי בלי גבול, אור א"ס למטה מטה.

וכמבואר בארוכה בהמשך תרס"ז¹⁶ ותער"ב¹⁷ (ובכמה מקומות) מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, דכמו שכח הבלי גבול הוא מבלי גבול האמיתי, כמו כן כח המגביל את אור הא"ס, ולמטה מזה כח הגבול אור א"ס כפי שכבר הוגבל על ידי כוח המגביל, נלקח גם כן דוקא מבלי גבול האמיתי, והראיה לזה דהרי אי אפשר להגביל כח (הבלי גבול) רק על ידי ענין שלמעלה ממנו לאור הבלי גבול עצמו אין אפשרות ליהפך לאור מוגבל, משום שהגבלת הגילוי היא היפך ענינו לגלות את הבלי"ג של הקב"ה, רק כוח נעלה יותר מאור האין סוף, יכול לשלוט על אור א"ס ולהגביל אותו. זהו מה שכתוב 'אתה' א-ל מסתתר, אתה הוא הקב"ה בעצמו - כי רק בלי גבול האמיתי, יש בכוחו להגביל את האור, ומדרגה זו של 'אתה' באה האפשרות להגביל את גילוי האין סוף, שמזה הנה אדרבה - מוכרח לומר עוד יותר, שבבחינת אתה גופא הנה כח הגבול (הענין דמסתתר) הוא למעלה יותר מא-ל (גילוי) שהמסתתר הוא למעלה בהאתה מהא-ל¹⁸ שהיכולת לשלוט על התגלות הא"ס ולהגביל אותו היא נעלית יותר מכוח גילוי הא"ס.

16. ד"ה אדם כי יקריב.

17. פי"ב. פקני"ג.

[1] לכאורה צריך להבין מה שייך שכוח ההעלם הוא נעלה יותר ב'אתה', מאחר שמביא בסמוך שביכולת העצמות שתי הכוחות של להאיר ולא להאיר שווים.

במיוחד לפי דברי עבודת הקודש, שאמיתיות האין סוף מתבטאת לכאורה בשווה בשתי הכוחות כוח הגבול וכוח הבלי גבול.

לכאורה הכונה, שכוח ההסתת הוא כוח עצמי יותר מהכוח לגלות ולהאיר. ולא שיש חילוק בתוך המאור בין הכוחות, רק שהכוח המתגלה בעת שמתגלה מחוץ לעצמות הוא אור הא"ס ענינו גילוי, והוא אכן מגלה את הא"ס של המאור, כי גילוי הוא בלי גבול.

אך כל זה הוא הגילוי, אבל העצם מתגלה יותר בכוח שלא להאיר, בעת שרואים את כוח הא"ס שלא להאיר ולהגביל את האור, שאז רואים שה'אתה' הוא לא רק אור ולא רק בלי גבול אלא למעלה מזה וכדברי עבודת הקודש. ואולי זהו הפירוש שם בתרס"ז: ואדרבה זהו עיקר בחי' הכח והגבורה להעלים ולהסתיר כו'. עכ"ל

יסוד הביאור הוא שבעצמותו ית' שם כנזכר אין מציאות אור, במאור ישנה רק היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, והיכולת שלא להאיר היא אין סוף ממש, ומשתי כוחות אלו משתלשלים שני הצדדים בכל מקום ועולם לפי ענינו. אור הא"ס וכוח הבלי גבול של הקב"ה וכללות האורות בעולמות כולם באים מהיכולת להאיר, לעומת צמצום וסילוק האור, כוח הגבול של הקב"ה והכלים שבכל עולם הם באים מהיכולת שלא להאיר שכאמור היא כוח אין סופי ממש. ומשתלשל עוד יותר בהעלמות המביאות למצב של קליפות, ובעבודת האדם להכרה של כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה ועד שאומר לי יאורי ואני עשיתיני.

ומביא דוגמאות ומשלים לזה כמו שהוא למטה מן הצמצום לאחר הצמצום, בעולמות דלמטה, בכלים דבריאה יצירה עשיה, בעולמות בי"ע האורות של הספירות הן כוח הגילוי והכלים הוא כוח ההעלם שמעלימים על האורות ומגבילים אותם, וגם למעלה מזה בכלים דאצילות המגבילים את האורות דאצילות, שבאצילות האורות גבוהים יותר, עד לפני הצמצום שם גם ישנו ענין של גילוי וענין של העלם (מבואר בארוכה בתורת החסידות ההבדל בין אור א"ס שקודם הצמצום קודם עלות הרצון אצל הקב"ה לברוא עולמות שזהו בחינת א"ס, ולאחר עלות הרצון לברוא שאז נוצר שינוי מסוים באור שבדרגת האור שלפני הצמצום נחשב להגבלה), עד בעצמות ששם אין מציאות אור כלל, ושם ישנו רק המאור (כמבואר בשער הייחוד והאמונה פ"ג), שם כוח הגילוי וכוח ההעלם הוא ענין היכולת, היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, ששם הוא בשוה, בעצמותו ית' שם שתי הכוחות המהווים את שלימות העצמות שכוחו הן בגילוי והן בהעלם הן דבר אחד ממש, והוא השורש ומזה בא לענין שמחוץ למאור כשיש מציאות אור הוא בא בשני דרכים של אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית.

וזהו ענין אכן אתה א"ל מסתתר, מהשורש הראשון בעצמותו ית' ביכולת להאיר (א-ל) והיכולת שלא להאיר (מסתתר), ויורד באור עצמו כאור א"ס מצד אחד, וכהעלם וצמצום הראשון וכל הצמצומים והעלמות שבכל עולם בצד הקדושה מצד שני, עד שבא במסתתר בפועל עד לעולמות קליפין (כמבואר בתורת הבעש"ט הנ"ל), וענין זה של העלם אחר העלם על האור האלוקי כפי שהוא בעבודת האדם הוא מה שאומר כחי ועוצם ידי, ולי יאורי ואני עשיתיני, וזהו מה שנתבאר לעיל שב' הענינים של גילוי וכן ההעלם הם מתקיימים באור אין סוף עצמו, (המענה לשאלה ששאל הרבי במאמר בהקדמה לתורת הבעל שם טוב) שאור אין סוף הוא למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, אלא שהענין דלמטה עד אין תכלית נמשך מכח הממשיך וכח המאיר, והענין דלמעלה עד אין קץ הוא בהעלם אחר העלם והכח שלא להאיר, ולהעלים ולצמצם.

ז.

והנה הבחי' דלמעלה מעלה עד אין קץ - העלם אחר העלם, הוא ענין האוצר שגם הוא בהעלם כפי שנתבאר, האוצר שנותן המלך לשם נצחון המלחמה, בזמנים

כתקונם אין מראים אותם לאיש. אמנם בכדי לנצח המלחמה, נותנים לא רק הבחינה דלמטה עד אין תכלית הוא ענין הגילוי, אלא שגם מבזבזים אוצרות, שזהו ענין למעלה עד אין קץ, ועל ידי זה מנצחים אנשי הצבא את המלחמה. ואף על פי שנותנים האוצר לפקידי החיל מפקדי המלחמה, מכל מקום, הכוונה היא שעל ידם של פקידי החיל, יבוא האוצר לאנשי הצבא החיילים, שהם מנצחים המלחמה בפועל, שלכן נקראים בשם צבאות הוי'. וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, דכמו שביציאת מצרים כתיב¹⁸ דיצאו מארץ מצרים על צבאותם, ואז נקראו ישראל בשם צבאות הוי', כמו כן אראנו נפלאות בביאת משיח צדקנו, על ידי העבודה במשך זמן הגלות, והיציאה למלחמה עם האוצר של יראת שמים, שעל ידי זה לוקחים האוצרות שלמעלה ומנצחים את המלחמה, ובני ישראל יוצאים ביד רמה¹⁹ על ידי משיח צדקנו בקרוב בימינו.

18. בא יב, נא.

19. בשלח יד, ת.